

Bokmeldinger

Finn Rønne:

Kontinuitet og forandring: Oppkomsten og Udviklingen af Protestantisk Kristendom i Kambaataa-Hadiyya, Etiopien 1928 til 1974.

Copenhagen: Akademisk, 2002. 532ss.

ISBN: 87-500-3753-6

Den spesielle kirke og misjons-historiske utviklingen i Etiopia har ført til en omfattende interesse innen forskningen. Dette har ikke minst sin årsak i den unike situasjon vestlige misjonærer har opplevd ved sin ankomst til dette landet. I motsetning til andre land sør for Sahara, har Etiopia nemlig gjennom århundrer hatt sin egen nasjonale kirke. Misjonærene kunne ikke bare forholde seg til "hedningene", men måtte ta hensyn til at det allerede var etablert en kirke, Den etiopiske ortodokse kirke.

Dette er reflektert i det omfattende kirke- og misjons-

historiske forskningsarbeidet som har funnet sted gjennom de siste førti år. Særlig gjennom etiopiske historikere som Tad-desse Tamrats og Bahru Zewde har en fått inngående beskrivelser av de lange etiopiske kirkehistoriske perspektiver.

Også forfattere som har fokusert på de misjonshistoriske aspekter, har gitt verdifulle bidrag til å forstå betydningen av de spesielle religiøse og kirkelige forholdene i Etiopia. I den sammenheng kan nevnes bidrag fra svenske forskere som Gustav Arén, Eskil Forslund og Staffan Grenstedt, og norske navn som Olav Sæve-

rås, Johnny Bakke, Øyvind M. Eide, Hans Aage Gravås og andre.

Det siste bidraget i denne sammenhengen er foreliggende avhandling som den danske teologen Finn Rønne forsvarte for den teologiske doktorgrad ved København Universitet i november 2002.

Ortodoks kristendom – vestlig misjon

Et spørsmål Rønne ønsker å besvare gjennom sin avhandling er hvilken betydning Den etiopiske ortodokse kirke hadde for den protestantiske kristendoms inngang i et geografisk avgrenset område. Var den ortodokse kristendom kun en negativ forutsetning for utviklingen av protestantisk kristendom? Eller lå den også som en positiv påvirkning for protestantismens fremvekst og utvikling?

Kambaataa-Hadiyya som Rønne avgrenser sin avhandling til, utgjør en sentral del av Sør Etiopia. Selv om også dette området først mot slutten av 1800-tallet ble integrert i det kristne etiopiske kongedømmet, hadde området i tidligere tider vært under sterk innflytelse fra nord. Helt tilbake til 1400-tallet hadde Kambaataa-Hadiyya på en særlig måte

vært gjenstand for ekspansjon fra de sentrale og nordlige amhariske staters side sammen med misjonsvirksomhet fra Den etiopiske ortodokse kirke.

Dette sammen med det faktum at det var nettopp her de første protestantiske misjonærene ankom Sør Etiopia i 1928, gjør området misjons- og kirkehistorisk interessant. Her fikk protestantisk kristendom en særdeles sterk ekspansjon. I løpet av de første 20 år etter misjonærenes ankomst, vokste det fram en protestantisk kirke med 150 menigheter og 33000 kristne. De første misjonærene kom fra det internasjonale og interkonfesjonelle misjonsselskapet Sudan Interior Mission (SIM). Området ble etter hvert også preget av sterke spenninger mellom forskjellige protestantiske retninger. Utviklingen i Kambaataa-Hadiyya fikk stor betydning for misjon/kirke bevegelsen ellers i Etiopia. Mange unge som ble kristne i dette området på 1930 og - 40 tallet ble viktige i den videre utbredelsen av evangelisk kristendom i andre deler av Sør Etiopia.

Et brennende spørsmål når det gjelder den religiøse og kirkelige utviklingen i Etiopia er: hvilken betydning har Den etiopiske ortodokse kirke sam-

men med den amhariske stat og kultur hatt for den protestantiske kristendom og dens utvikling – både positivt og negativt. På denne bakgrunnen stiller Rønne det som er hovedspørsmålet for ham i avhandlingen: Hva er årsaken til begynnelsen og utviklingen av protestantisk kristendom i Kambaataa-Hadiyya?

Ut fra dette blir det avgjørende for forfatteren å fokusere på møtet mellom de protestantiske misjonærene og det konkrete etiopiske samfunnet. I Kambaataa-Hadiyya som ellers i Afrika var det ikke bare tale om en folkegruppe, men en rekke ulike folk med sine tradisjonelle samfunn, kultur og religion. Ut fra det er det viktig å finne hvilken betydning tradisjonelle samfunn, kultur og religion hadde på utviklingen av den nye protestantiske kristendomsformen.

Noe som gjør avhandlingen interessant er at Rønne ikke bare gjør bruk av en ren historisk metode, men anvender en tverrfaglig metode i sin behandling av skriftlige så vel som muntlige kilder. Når man ønsker å finne ut hvilken innflytelse det tradisjonelle samfunn, kultur og religion har hatt på protestantisk kristendom i et område, er det nødvendig å ta

i bruk for eksempel en antropologisk tilnæringsmåte.

En omfattende avhandling

Avhandlingen er organisert i fire hoveddeler. I hoveddel I gir forfatteren en innføring i den historiske, sosiale, kulturelle og religiøse bakgrunnen for utviklingen i Kambaataa-Hadiyyaa regionen. Hoveddel II omhandler spesielt begynnelsen og utviklingen av protestantisk kristendom i området. I denne delen som må oppfattes som avhandlingens hoveddel, drøftes det inngående hvorfor protestantisk kristendom fikk inngang og en sterk utvikling i området. Forfatteren viser at det er en sammenheng mellom Den etiopiske ortodokse kirke og protestantisk kristendom. Samtidig representerer introduksjonen av protestantisk kristendom et brudd med tidligere utvikling og en markant forandring i mange henseende. I hoveddel III tar Rønne for seg den videre utviklingen av protestantisk kristendom og hvordan det er en sammenheng mellom "det nye" og "det gamle", religiøst, kulturelt og samfunnsmessig. Blant de protestantiske kristne ser en tydelig en sammenheng med tidligere religiøsitet hva

angår forståelsen av Gud, ånd og synd. I forståelsen av Kristus finner man en avgjort ny forståelse. I denne delen går forfatteren også inn på spørsmål omkring omvendelse, dåp og menighetsdanning. Fra norsk ståsted er det interessant at han her tar opp møtet mellom Norsk Luthersk Misjonssamband og SIM, et møte som ikke var helt uten konflikt. I hoveddel IV lar forfatteren oss få et innblikk i den krise og konflikt som utviklet seg i området. I første omgang var det en konflikt mellom den nye protestantiske kirken og SIM som fant sted i 1952–54. I denne sammenhengen utviklet det seg en splittelse av den nye protestantiske kirken, noe som førte til at en fikk to atskilte protestantiske kirker.

Hvorfor vekkelse i Etiopia?

Et gjennomgående spørsmål i avhandlingen er hvordan man i forbindelse med den kulturelle og religiøse endringen som har pågått gjennom 70 år kan tale om kontinuitet eller forandring i forhold til de protestantiske kristnes fortid. Var for eksempel Den etiopiske ortodokse kirke kun en negativ forutsetning for evangelisk kristendoms inngang og utvikling? De første protestantiske misjonæ-

rene så det nemlig slik, Den etiopiske ortodokse kirke representerte lite positivt og ble utelukkende ansett som en negativ bakgrunn for misjonsarbeidet. Medlemmene av denne kirken måtte omvendes på samme måte som "hedningene". SIM's misjonærer kunne dermed for eksempel ikke anerkjenne den ortodokse kirkes dåp.

Kontinuitet

Finn Rønne ser det ikke slik. Tvert imot hevder han at det må være en kontinuitet mellom Den etiopiske ortodokse kirkes tilstedeværelse helt tilbake til 1400-tallet og de protestantiske kirkene i dag. Den ortodokse kristendom hadde gjennom århundrer overlevd i en "kontekstuell" form, den såkalte Kittoosa-kulten, som trolig ble et tilknytningspunkt for protestantisk kristendom.

Et annet viktig forhold i denne sammenhengen, påpeker forfatteren, var at Kambaa-taa mot slutten av 1800-tallet igjen på en direkte måte fikk kontakt med det kristne riket i nord. Nå innledet nemlig det amhariske Shoa-kongedømmet under ledelse av Menelik II nye erobringer mot syd. Den ortodokse kirke ble oppfattet som en del av herskernes under-

trykking og utbytting, noe som resulterte i at stammebefolkningen i liten grad opplevde denne kristendomsformen som attraktiv.

Frigjøring fra undertrykkelse

Dette skulle i neste omgang føre til at lokalbefolkningen søkte til protestantisk kristendom. Denne ble nemlig opplevd som frigjørende for den dobbelte undertrykkelsen som det "kristne" amhara herredømmet hadde brakt med seg. Kambaataa-Hadiyya erfarte både besettelseskulturen og amhara overherredømmet som undertrykkende. Man gikk nå over til protestantisk kristendom fordi man her kunne bli kristen uten å akseptere den amhariske kristendom som i stor utstrekning ble satt i forbindelse med undertrykkerne.

Modernisering

I denne sammenhengen må en også se på moderniseringsfaktoren. Egentlig var det de amhariske myndigheter og den ortodokse kirke som brakte de første moderniseringsimpulser inn i området. Likevel var det først etter at Etiopia overvant den italienske okkupasjonen i 1941 at denne prosessen for alvor ble viktig. I 1944 utstedte de etiopiske myndigheter et

dekret om den protestantiske misjonens rolle i landet. Her ble det bevisst lagt vekt på at de protestantiske misjonsselskapene skulle være redskaper i moderniseringen. Myndighetene forutsatte at misjonene skulle spille en viktig rolle i utviklingen av undervisning og helsetilbud. Det som kanskje ble enda mer avgjørende var at lokalbefolkningen oppfattet protestantisk kristendom som et middel til å oppnå framgang i den moderne verden. Kristendommen ble altså ikke oppfattet som et alternativ til framgang, men snarere som middel til å nå lenger fram.

Rønne understreker dette som en viktig årsak til at protestantisk kristendom ble attraktiv. Moderniseringsfaktoren kom til å få stor betydning. Det dreide seg om et samspill som oppstod mellom den protestantiske misjons rolle som moderniseringsagent og ønsket den alminnelige befolkningen hadde om å få del i det som den moderne verden hadde å by på. Særlig understrekes det her den betydning skole og undervisning hadde i denne sammenheng.

Det kristne budskapet

Hva så med misjonens egenart som formidler av det kristne

budskapet? Her understreker forfatteren at det har vært et samspill mellom lokale religiøse, kulturelle, sosioøkonomiske faktorer på den ene siden og misjonens og kirkens teologiske, misjonsstrategiske og kirkelige praksis på den andre. Teologisk hadde ikke minst fremhevelsen av Kristus som seierherre stor betydning. Når så dette såkalte "Kristus Victor" motivet blir understreket som avgjørende for at befolkningen skiftet over til protestantisk kristendom, skjedde dette likevel i samspill med lokale religiøse, kulturelle og sosioøkonomiske faktorer. Man må også i særdeleshet understreke faktorene i forbindelse med besetterskulturen som ble satt i sammenheng med Satan og hans demoniske åndsmakter. Kristus ble proklamert som den som hadde makt over Satan og de onde ånder.

Fra mikrokosmos til makrokosmos

Noe av det mest interessante i avhandlingen er hvordan Rønne forklarer overgangen til protestantisk kristendom som en overgang fra et mikrokosmisk til et makrokosmisk verdensbilde. Her gjør han bruk av en velkjent modell innen Afrika-forskningen. Begreps-

paret 'small – scale' og 'large – scale society' blir brukt for å forklare spenninger og utvikling mellom lokale "små samfunn" og den større etiopiske verden. Selv om denne utviklingen har pågått gjennom århundrer, har det likevel skjedd en avgjørende forandring i det 20. århundre. Frem til da hadde for eksempel Kambaataa-Hadiyya hatt mange "små samfunn" der befolkningens liv var begrenset til det lokale samfunns mikrokosmos. Nå ble deres horisont likevel utvidet betraktelig som en følge av bl.a. påvirkning fra den vestlige verden. Tidligere var for eksempel deres religiøse verden preget av forholdet til de lokale forfedre og lokale åndsmakter, nå ble det tale om en skapergud som ikke bare var opptatt med lokale forhold, men som hadde skapt hele verden. Det ble derfor tale om en helt annen forklaringsramme. Dette begrepsparet har innen Afrika-forskningen vært mye brukt til å beskrive de samfunnsmessige forandringer som har skjedd. Det grepet Rønne her har anvendt er noe av det som gjør avhandlingen spesielt interessant.

Omvendelse i Etiopia

Avhandlingen kan med rette

plasseres som et bidrag i debatten om omvendelse i Afrika som har pågått de siste tretti år. I denne diskusjonen har man lagt stor vekt på kulturelle, sosiale og sosialøkonomiske forhold. Spørsmålet er om man ikke snart burde se mer på selve det kristne budskapet og hva betydning det har for at tusenvis av afrikanere går over til kristendommen. Rønne er inne på det til en viss grad i forbindelse med omtalen av Kristus Victor motivet. Når det gjelder spørsmålet om misjonens rolle som moderniseringsagent, nevner forfatteren spesielt skole og undervisning. Mitt spørsmål er: burde han her også nevnt innsatsen innenfor helse og medisin? Undersøkelser i andre tilstøtende områder i Sør Etiopia har vist at det er et interessant spørsmål. Der som det ikke finnes materiale som går på dette i denne regionen, er det bemerkelsesverdig. Misjonenes tilbud om undervisning så vel som helse og medisin, førte utvilsomt til en positiv mottakelse av evangeliet. Det var her likevel ikke bare tale om misjonens innsats for å modernisere samfunnet. Fra misjonens side var det like mye tale om at helse og undervisning var en viktig side av selve misjonsoppdraget. De

som var mottakere av det kristne budskapet, opplevde ofte undervisning, medisin og helse som en bekreftelse av det forkynte ord.

I sitt innledningskapittel har Rønne et avsnitt om afrikansk kirkehistorieskrivning. Han ønsker at arbeidet kan virke stimulerende på kirke og ide-debatt i Afrika. Det vil denne boka virkelig kunne medvirke til, men da må den så snart som mulig foreligge på et språk afrikanerne kan forstå. Ikke få etiopiere har vært innom, sett boka og uttrykt skuffelse fordi de ikke kunne lese den. Et så viktig bidrag til etiopisk og afrikansk historieforskning kan ikke kun foreligge på et skandinaviske språk.

Arne Tolo